Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының
муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе
"Вәрәшбаш башлангыч белем бирү мәктәбе"

"Каралды" Методик берләшмә җитәкчесе _________ Ч.М.Мөэминова Беркетмә № 1, 28.08.2019 нчы ел	«Раслыйм» Мәктәп директоры _________ Л.Р.Яхина Приказ №76, 29.08.2019 нчы ел

"Туган тел (татар теле)" укыту предметы буенча
ЭШ ПРОГРАММАСЫ
башлангыч гомуми белем бирү баскычы

Программаны гамәлгә ашыру вакыты: 4 ел
Программаны гамәлгә ашыру еллары: 2019/2020-2022/2023

Төзеделәр:
"Перспектива" УМК буенча эшләүче башлангыч сыйныф укытучылары
Мөэминова Ч.М.
Хәсәнова М.К.

Педсоветта каралды һәм кабул ителде.
Беркетмә № 1, 29.08.2019

“Туган тел” (татар теле) укыту предметын үзләштерүнең шәхси, метапредметлы һәм предметлы нәтиҗәләре

УКЫТУНЫҢ БЕРЕНЧЕ ЕЛЫ

Предметлы нәтиҗәләр:

- телнең милли аңның нигезе булуы турында беренчел белемнәр формалаштыру;
- дөрес сөйләм һәм язма телгә уңай караш булдыру;
- татар теленең нормалары турында башлангыч белем күнекмәләре алу;
- сүзләрне дөрес, аңлап уку һәм язу;
- телнең төзелеше, системасы турында белемнәр булдыру; телнең төп берәмлекләрен, аларның билгеләрен, аермалы якларын өйрәнү;
- телнең төп берәмлекләрен, грамматик категорияләрен танырга һәм анализларга өйрәнү, тел берәмлекләрен дөрес итеп куллана белү.

Универсаль уку гамәлләре формалаштыру

Танып белү универсаль уку гамәлләре:

- дәреслектә ориентлаша белү;
- шартлы билгеләрнең телен белү;
- рәсем һәм схемалар нигезендә биремнәр үтәү;
- төп билгеләрне аерып алу нигезендә кагыйдә формалаштыру;
- алфавитта тамгаларның(хәрефләрнең) урнашу тәртибен белү ;
- материаль объектлар кулланып биремнәр үтәү;
- дәреслек һәм мөстәкыйль эш дәфтәрендәге мәгълүматлар белән эшли белү;

Регулятив универсаль уку гамәлләре:

-кагыйдәләрне, күрсәтмәләрне истә тотып гамәлләр кылу;
- гамәлләрне таләп ителгән вакытта башлау һәм тәмамлау;
- үз эшчәнлегеңне контрольгә алу, биремне үтәүнең дөреслеген тикшерү;
- тормыш тәҗрибәсен куллану;
- эшләнгән эшнең сыйфатын һәм дәрәҗәсен билгеләү.

Шәхескә кагылышлы универсаль уку гамәлләре:

- дәреслек геройларына, күршеңә ярдәм итүдә танып-белү инициативасы күрсәтү;
- үз уңышларың/уңышсызлыкларың турында фикер йөртү;
- үз мөмкинлекләреңне бәяләү;
- үз эшчәнлегенең нәтиҗәләрен яхшыртуга ихтыяҗ формалаштыру;
- мәгънә барлыкка китерү («Минем өчен моның нинди мәгънәсе һәм әһәмияте бар?» - дигән сорау кую)

Коммуникатив универсаль уку гамәлләре:

- тормыш тәҗрибәсен куллану;
- күршең белән хезмәттәшлек итү.

УКЫТУНЫҢ ИКЕНЧЕ ЕЛЫ

Шәхси нәтиҗәләр:

- туган илгә карата шәхси караш булдыру;
- чын кеше сыйфатлары булдыру;
- мөстәкыйльлелек һөм җаваплылык үстерү;
- этик хисләр, мөлаемлылык үстерү;
- рухи-әхлакый идеалларына китерү.
- олылар белән хезмәттәшлек;
- аралашу культурасы күнекмәләре .

Метапредметлы нәтиҗәләр:

- аң -белем үстерү;
- проблемаларны мөстәкыйль рәвештә таба алу;
- эзләнү юлларын һөм нәтиҗәләрен ачыклау;
- логик фикерләү:чагыштыру,синтез, анализ ясый белү;
- конфликтлы ситуацияләрдән чыгу юлын табу;
- укучыларның образлы, логик фикерләвен үстерү;

Предметлы нәтиҗәләр:

- Россиядә күп милләт халыкларының төшенчәсен бирү;
- татар теленең төп төшенчәләр буенча башлангыч белем (фонетик, лексик, грамматик);

- татарча югары сөйләм культурасы формалаштыру;
- туган телнең орфоэпик, лексик, грамматик төшенчәләре;
- сүз турында башлангыч төшенчәләр формалаштыру;
- уку, язу гамәлләре формалаштыру;
- сүзгә фонетик анализ ясый белү.

<u>Шәхескә юнәлтелгән УУГ (универсаль уку гамәлләре)-ШУУГ</u>

- үз эшчәнлегенең нәтиҗәләрен яхшыртуга ихтыяҗ формалаштыру;
- дәреслек геройларына, күршеңә ярдәм итүдә танып-белү инициативасын күрсәтү;
- үз мөмкинлекләреңне бәяләү, тормыш тәҗрибәсен куллану;
- дәрестә үзенең белем һәм күнекмәләрен куллану;
- үз фикереңне әйтә белү;
- иҗади эшчәнлеккә омтылыш булдыру;
- үз уңышларың-уңышсызлыкларың сәбәпләре турында фикер йөртү;
- кече яшьтәге мәктәп баласы үзе тел берәмлекләрен танып, таныш һәм таныш булмаганнарга бүлә белү;
- биремнәр системасында ориентлашырга өйрәнү.

<u>Танып белү универсаль уку гамәлләре ТБУУГ</u>

- үзенә кирәкле информацияне таба белү; анализлый һәм информацияне бәяли белү;
- логик фикерләү чылбырын төзү;
- тәкъдим ителгән план ярдәмендә предмет, күренешләрне сурәтләү;
- мәгълүмат җиткерүче символларны уку;
- тормыш тәҗрибәсен кулланып, ситуациянең моделе буенча текст төзү;
- тәҗрибә куллану аша нәтиҗә чыгару;
- материаль объектлар (фишкалар) кулланып биремнәр үтәү;
- анализ, гомумиләштерү нигезендә нәтиҗә чыгару

<u>Регулятив (көйләгеч) универсаль уку гамәлләре-РУУГ</u>

-көч һәм энергия туплау, конфликтларны һәм каршылыкларны чишү максатында ихтыяр көчен үстерү;
-белгәнне һәм белмәгәнне аера белү;
-үз эшчәнлегеңне контрольгә алу, рәсемнәр ярдәмендә биремне үтәүнең дөреслеген тикшерү;
-эшләнәчәк эшкә мөстәкыйль максат куя белү;
-үз-үзеңне ихтыяр буенча көйләү;
-бәяләү нәтиҗәсен шартлы символик формада чагылдыру;
-дәрестә өйрәнелгән материалның фәнне өйрәнүдәге, тормыштагы әһәмиятен ачыклау;
-тормыш тәҗрибәсен куллану;
-үтәлгән эшнең сыйфатын һәм дәрәҗәсен билгеләү, уңышлылыгына бәя бирү;
-укучылар тарафыннан белгән яки әлегәчә белмәгән күнекмәләрне үзара бәйләү.

<u>Коммуникатив универсаль уку гамәлләре -КУУГ</u>

- тыңлаучыларга аңлаешлы сөйләм төзү;
- күзаллау, фаразлау; логик фикер йөртү осталыгы; күршең белән хезмәттәшлек итү; фикерләү сәләтен үстерү, карарлар кабул итү һәм аны тормышка ашыру; үз фикереңне тулы, төгәл һәм ачык, аңлаешлы итеп әйтү, аны яклау;
- җитмәгән мәгълүматны башкалардан сорашып белү; иптәшеңнең үз-үзен тотышы белән идарә итү.

УКЫТУНЫҢ ӨЧЕНЧЕ ЕЛЫ

Шәхси нәтиҗәләр:

- туган илгә карата шәхси караш булдыру;
- чын кеше сыйфатлары булдыру;
- мөстәкыйльлелек һөм җаваплылык үстерү;
- этик хисләр, мөлаемлылык үстерү;
- рухи-әхлакый идеалларына китерү.
- олылар белән хезмәттәшлек;
- аралашу культурасы күнекмәләре .

Метапредметлы нәтиҗәләр:

- аң -белем үстерү;

- проблемаларны мөстәкыйль рәвештә таба алу;
- эзләнү юлларын һөм нәтиҗәләрен ачыклау;
- логик фикерләү:чагыштыру, синтез, анализ ясый белү;
- конфликтлы ситуацияләрдән чыгу юлын табу;
- укучыларның образлы, логик фикерләвен үстерү;

Предметлы нәтиҗәләр:

- Россиядә күп милләт халыкларының төшенчәсен бирү;
- татар теленең төп төшенчәләр буенча башлангыч белем (фонетик, лексик, грамматик);
- татарча югары сөйләм культурасы формалаштыру;
- туган телнең орфоэпик, лексик, грамматик төшенчәләре;
- сүз турында башлангыч төшенчәләр формалаштыру;
- уку, язу гамәлләре формалаштыру;
- сүзгә фонетик анализ ясый белү.

Универсаль уку гамәлләре формалаштыру:

Танып белү универсаль уку гамәлләре:

- дәреслектә ориентлаша белү;
- шартлы билгеләрнең телен белү;
- рәсем һәм схемалар нигезендә биремнәр үтәү;
- төп билгеләрне аерып алу нигезендә кагыйдә формалаштыру;
- материаль объектлар кулланып биремнәр үтәү;
- дәреслек һәм мөстәкыйль эш дәфтәрендәге мәгълүматлар белән эшли белү;

Регулятив универсаль уку гамәлләре:

-кагыйдәләрне, күрсәтмәләрне истә тотып гамәлләр кылу;
- гамәлләрне таләп ителгән вакытта башлау һәм тәмамлау;
- үз эшчәнлегеңне контрольгә алу, биремне үтәүнең дөреслеген тикшерү;
- тормыш тәҗрибәсен куллану;
- эшләнгән эшнең сыйфатын һәм дәрәҗәсен билгеләү.

Шәхескә кагылышлы универсаль уку гамәлләре:

- дәреслек геройларына, күршеңә ярдәм итүдә танып-белү инициативасы күрсәтү;
- үз уңышларың/уңышсызлыкларың турында фикер йөртү;
- үз мөмкинлекләреңне бәяләү;
- үз эшчәнлегенең нәтиҗәләрен яхшыртуга ихтыяҗ формалаштыру;
- мәгънә барлыкка китерү («Минем өчен моның нинди мәгънәсе һәм әһәмияте бар?» - дигән сорау кую)

Коммуникатив универсаль уку гамәлләре:

- тормыш тәҗрибәсен куллану;
- күршең белән хезмәттәшлек итү.

УКЫТУНЫҢ ДҮРТЕНЧЕ ЕЛЫ

Программа белән эшләүнең төп максаты – 4 нче сыйныф ахырына планлаштырылган (яки көтелгән) нәтиҗәләргә ирешү. Алар түбәндәгеләр:

– **<u>шәхси нәтиҗәләр</u>**: укучының өйрәнгән предметы (татар теле) буенча алган белем һәм күнекмәләре аның шәхес булып формалашуы өчен нигез була ала; уку һәм танып белүгә битараф булмау, тормышка актив караш тәрбияләнә. Бу нәтиҗәләр баланың рухи-әхлакый үсешенә, сәламәт һәм хәвеф-хәтәрсез яши белүенә дә бәйле;

– төрле предметларны өйрәнү белән бәйле **<u>предметара яки универсаль нәтиҗәләр</u>** танып белү һәм аралашу өлкәсенә карый. Татар теле дәресләрендә укучыларның рус теленнән алган белем һәм күнекмәләре дә ярдәмгә килә. Мондый нәтиҗәләр телнең төрле бүлекләрен үткәндә дә, аралашканда да күренә;

– **<u>аерым предметны</u>** (татар телен) өйрәнү нәтиҗәләре шушы өлкәгә караган белемгә ия булуны, аны үзгәртеп (яки үзгәртмичә) гамәлдә куллана белүне күз уңында тота.

Башлангыч мәктәптә татар телен өйрәнүгә нигез салына. Татар теленнән гомуми башлангыч белем бирү (1–4 сыйныфлар) баскычында укучылар телне аралашу чарасы һәм милли мәдәниятнең чагылышы буларак аңларга өйрәнәләр, татар теленең милли-мәдәни үзенчәлегенә төшенәләр. Татар теле укучыларның иҗади һәм мөстәкыйль фикерли алу мөмкинлекләрен үстерү, үз фикерләрен дәлилләргә күнектерү өчен нигез булып тора. Татар телен өйрәнү вакытында укучылар телдән һәм язма аралашу мөмкинлегенә ия булалар һәм телне, уку биремнәрен үтәү

максатыннан чыгып, кирәкле мәгълүматны төрле чыганаклардан эзләп табу өчен кулланырга өйрәнәләр.
Россиядә тел һәм мәдәният киңлегенең бердәмлеге һәм күптөрлелеге, телнең милли үзаң формалаштыру нигезе булуы турында беренчел күзаллау булдыру.
Укучыларның телне милли мәдәният күренеше һәм аралашуның төп чарасы дип, татар телен милләтара аралашу теле итеп тanулары.
Кешенең гомуми культура күрсәткече, гражданлык позициясе булган телдән һәм язма дөрес сөйләмгә карата уңай караш формалаштыру.
Татар әдәби теле нормалары (орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик, пунктуация), сөйләм әдәбе кагыйдәләре турында беренчел күзаллауга ия булу.
Аралашу вакытында куелган максат, бурыч һәм чаралардан чыгып, өйрәнгән материалны куллана белү; катлаулы булмаган монологик сөйләм һәм язма текстлар төзегәндә, коммуникатив бурычларны уңышлы үтәү өчен, туры килгән тел чараларын сайлый белү күнекмәләрен формалаштыру.
Хатасыз язуны культура дәрәҗәсенең бер күрсәткече итеп тану; үзе төзегән һәм тәкъдим ителгән текстларны язганда, орфография һәм тыныш билгеләре кагыйдәләрен дөрес куллана белү.
Танып белү, гамәли һәм коммуникатив биремнәрне чишү өчен тел берәмлекләре һәм уку гамәлләренә ия булу;
Татар теленең системасы һәм төзелеше: фонетика, графика, лексикология, сүз төзелеше һәм сүз ясалышы, морфология һәм синтаксис; төп тел белеме берәмлекләре һәм аларның үзлекләре, сөйләмдә куллану үзенчәлекләре турында беренчел фәнни караш булдыру.

Башлангыч гомуми белем бирү баскычында татар теле фәнен өйрәнү нәтиҗәсендә укучыларда белем алу осталыгы нигезе буларак **танып белү, коммуникатив, регулятив һәм шәхескә кагылышлы универсаль уку гамәлләре формалашачак.**

Танып белү универсаль уку гамәлләре

Укучылар өйрәнәчәк:

• мөһим бәйләнешләрне аерып чыгару нигезендә кагыйдә формалаштырырга;
• күнегүләрне мөстәкыйл эшләү алымнарын үзләштерергә;
• тәкъдим ителгән план буенча телдән аңлатырга;
• материаль объект, таблица, рәсем, схемалар, сүзлекләр кулланырга;
• бирелгән алгоритм буенча күнегүләр башкарырга;
• фикерләүдә логик чылбыр төзергә;
• уку мәсьәләләрен модельләштерүдә билгеләр (символлар) кулланырга.

Укучылар өйрәнергә мөмкинлек алачак:

• *интернетны кулланып, мәгълүмат эзләргә;*
• *мөстәкыйль рәвештә нигезләмә һәм критерийлар сайлап, чагыштыру, сериация һәм классификация башкарырга;*
• *сәбәпле-нәтиҗәле мөнәсәбәтләр урнаштыруны үз эченә алган логик хикәяләү тө-зергә.*

Коммуникатив универсаль уку гамәлләре

Укучылар өйрәнәчәк:

• партадаш күрше белән яисә төркемдә хезмәттәшлек итәргә;
• нинди дә булса предмет яисә объектка төрле карашлар булу мөмкинлеген аңларга;
• килешергә һәм уртак эшчәнлектә гомуми чишелешкә килергә;
• сораулар формалаштырырга.

Укучылар өйрәнергә мөмкинлек алачак:

• *сораулар ярдәмендә партнердан өстәмә мәгълүмат алырга;*
• *монолог төзергә.*

Регулятив универсаль уку гамәлләре

Укучылар өйрәнәчәк:

• таблица буенча кагыйдәнең дөреслеген тикшерегә;
• гамәлләрне таләп ителгән вакытта башларга һәм тәмамларга;
• кагыйдә, инструкцияләрне истә тотарга һәм шуларга ияреп гамәлләр кылырга;
• максатка кагылышсыз гамәлләрдән тыелырга;
• сәбәпле-нәтиҗәле бәйләнешләр урнаштырырга.

Укучылар өйрәнергә мөмкинлек алачак:

• *партадаш күршең белән хезмәттәшлектә яңа уку мәсьәләләрен куярга;*

• *уку эшчәнлегенең үзең өчен әһәмиятен, мәгънәсен һәм сарыф ителгән вакытны, көчне бәяләргә;*
• *ирешеләчәк нәтиҗәне алдан фаразларга;*
• *яңа уку мәсьәләсен чишүгә керешкәнче үз мөмкинлекләреңне мөстәкыйль бәяләргә.*

Шәхескә кагылышлы универсаль уку гамәлләре

Укучыларда формалашачак:
• татар теле фәненә танып белү кызыксынуы;
• дәреслек геройларына һәм партадаш күршеңә ярдәм итү инициативасы;
• үз уңышларың/уңышсызлыкларыңның сәбәпләре турында фикер йөртү;
• нормалардан тайпылышны күрү;

ЭШ ПРОГРАММАСЫНЫҢ ТӨП ЭЧТӘЛЕГЕ

УКЫТУНЫҢ БЕРЕНЧЕ ЕЛЫ

Программа **атнага 3 сәгать исәбеннән 99 сәгатькә төзелде.**

Тематик планлаштыру

	Бүлек исеме	**Сәгатьләр саны**
1	**Әлифбага кадәр чор**	**4 сәг.**
2	**Әлифба чоры**	**56 сәг.**
	60 сәг.	
3	**Әлифбадан соңгы чор. Татар теле**	**33 сәг.**
	Сүз һәм җөмлә	8 сәг.
	Сөйләм	5 сәг.
	Авазлар һәм хәрефләр	26 сәг.
4	**Барлыгы**	**99 сәг.**

Программаның курсының эчтәлеге

Язарга өйрәнү. Әзерлек чоры – 4 сәгать

Язганда дөрес утыру һәм язу әсбапларын дөрес куллану кагыйдәләре белән танышу. Дәфтәр битләрендә ориентлашу, андагы сызыклар белән танышу. Вертикаль, горизонталь һәм авыш сызыклар турында белешмә.

Татар алфавиты хәрефләре график системасының структур берәмлеге буларак кулланылган элемент-сызыклар. Алгоритм буенча элемент-сызыкларны язу. Язма хәрефләрнең өлге формалары белән танышу. Бордюр-бизәкләр ясау процессында язма хәреф элементлары турында күзаллау тудыру.

График системаның структур берәмлеге булган язма хәреф элементларын чагыштыру, төркемләү һәм йомгаклау, гомуми нәтиҗә ясауга корылган логик күнегүләр үтәү.

Әлифба чоры – 56 сәгать

Дөрес утыру һәм язу әсбапларын дөрес куллану кагыйдәләре. Дөрес утыру һәм язу әсбапларын дөрес куллану күнекмәләрен камилләштерү.

Уку дәресләрендә элемент-өлгеләр ярдәмендә басма хәрефләрне төзү күнегүләре. Балалар хәтерендә барлык басма хәрефләрнең күрмә образларын формалаштыру.

Язу дәресләрендә элемент-өлгеләрдән язма хәрефләр төзү һәм анализлау. Гомуми уртак элемент формалары буенча хәрефләрне төркемләү һәм чагыштыру буенча логик биремнәр үтәү.

Балалар хәтерендә язма баш һәм юл хәрефләренең төгәл күрмә-хәрәкәтле образларын формалаштыру. Бу хәрефләрне алгоритм һәм тактлап (санап) язу технологиясен камилләштерү.

Язуда оч төрле (өске, урта-йөзмә, аскы) тоташтыру алымы белән танышу.Дәрестә өйрәнелә торган хәрефне элек өйрәнелгән хәрефләр белән тоташтыру алгоритмнарын үзләштерү.

Тактлап язу алымы нигезендә кул чугы мускуллары киеренкелеген йомшарту (киметү) белән ритмик чиратлаштыру күнегүләре.

Сүзнең аваз схемасын график формага үзгәртү һәм алга таба язма хәрефләр белән язу. Язма хәрефләр белән бирелгән иҗек, сүз, җөмлә үрнәкләрен уку. үрнәк буенча язу. укучыларның үз язуларының нәтиҗәләрен тикшерүләре.

Әлифбадан соңгы чор – 33 сәгать

Алгоритм буенча сүзләрдә язма хәрефләрнең һәм аларны тоташтыру сызыкларын язу технологиясен ныгыту. Язма һәм басма текстлардан сүз һәм җөмләләрне күчереп язу, әйтеп яздыра торган текстны язу.

Татар теле

1. Сүз һәм җөмлә

Сүз. Сүзнең лексик мәгънәсе. Җөмлә.. Җөмлә төзү. Җөмлә ахырында тыныш билгеләре. Өстәмә предметны белдергән сүзләр

Ярдәмче сүзләр.

2. Фонетика һәм орфоэпия

Сузык һәм тартык авазларны аера белү.Калын һәм сузык авазлар. Иҗек.

Тартык аваз хәрефләре. Парлы һәм парсыз тартыклар. Э-е, Ө-е, О-ы хәрефләре.

Я, ю,е хәрефләре.

Тартык аваз хәрефләре. В хәрефе. К, г хәрефләре. Й хәрефе.

М, н, ң хәрефләре. Й хәрефе. Й хәрефе.

3. Графика

Алфавит. Алфавитны өйрәнү . Беренче хәрефенә карап, сүзләрне алфавит тәртибендә язу.

4. Лексика

Телдән һәм язма сөйләм. Басым.

Баш хәреф белән башлап языла торган сүзләр. Кеше исемнәре фамилияләре, хайван кушаматлары

Елга, күл исемнәрендә баш хәрефләр. Шәһәр, авыл исемнәрендә баш хәрефләр. Предметны атаган сүзләр

Предметларның эшен, хәрәкәтен атаган сүзләр.

Предметларның билгеләрен атаган сүзләр

УКЫТУНЫҢ ИКЕНЧЕ ЕЛЫ

Атнага 3 сәгать исәбеннән барысы 102 сәгатькә төзелә.

Тематик планлаштыру

№	Бүлекләрнең һәм темаларның имсемнәре	Сәгать саны	Язма эшләр		
			Сүзлек диктанты	Изложение һәм сочинениеләр	Контроль диктант
1	Авазлар һәм хәрефләр	41	4	3	5
2.	Сүз	19		1	1
3.	Сүзләрнең мәгънәләре	21		5	1
4.	Җөмлә	7		1	1
5.	Сөйләм һәм текст	6		1	1
6.	Кабатлау	8			1
	Барысы	102	4	11	10

Фонетика һәм орфоэпия

Авазлар һәм хәрефләр. Сузык һәм тартык авазлар. Калын һәм нечкә сузыклар. Авазларның калынлыкта-нечкәлектә ярашуы. Язуда сузык авазларны белдерә торган хәрефләр. Аваз һәм хәрефләрне аеру. Сузык авазлар.

Иҗек. Сүзләрне иҗекләргә бүлү, юлдан-юлга күчерү кагыйдәләре.

Яңгырау һәм саңгырау, парлы һәм парсыз тартыклар. Язуда тартык авазларны белдерә торган хәрефләр. Татар теленә генә хас булган [w], [гъ], [къ], [х], [ч]; [ж], [ң], [һ] авазлары.

Е, ю, я хәрефләре кергән сүзләрне дөрес язу. Саңгырау тартыкларның яңгыраулашуы. Бертөрле ике тартык аваз хәрефләренең янәшә килүе.

ъ һәм *ь* хәрефләре кергән сүзләрне дөрес язу һәм уку.

Графика

Татар алфавиты: хәрефләрнең тәртибен һәм исемен яттан белү. Сүзлекләр белән эшләгәндә, алфавиттан файдалана белү.

Сүз. Сүз тамыры. Тамырдаш сүзләр. Кушымчалар. Сүз ясалу үзенчәлекләре.

Предметны белдергән сүзләр. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Кеше исемнәрен, фамилияләрен, шәһәр, авыл, елга исемнәрен, хайван кушаматларын баш хәреф белән язу.

Эш-хәрәкәтне белдергән сүзләр. Аларның мәгънәсе һәм җөмләдә куллану үзенчәлекләре.

Предметның билгесен белдергән сүзләр, аларны җөмләдә куллану. Татар телендә исем һәм сыйфатның синтаксик бәйләнеш үзенчәлеге.

Сүз, сүзтезмә һәм җөмлә. Сүзтезмә һәм җөмләләр төзү. Җыйнак һәм җәенке җөмлә. Җөмләнең баш кисәкләре. Җөмләдә сүз тәртибе. Әйтү максаты ягыннан җөмләнең төрләре, аларның дөрес әйтелеше.

Бәйләнешле сөйләм. Текстта җөмләләрнең урнашу тәртибе (үзара бәйләнеше). Текстның темасын билгеләү, төп фикерен табу. Текстны кисәкләргә бүлү һәм исем кую.

Рәсемнәр буенча, терәк сүзләр кулланып, текст төзү. Тәкъдим ителгән бирем буенча текстның эчтәлеген сөйләү.

Шигырь, мәкаль, әйтем һәм табышмаклар ятлау. Татар сөйләм әдәбенә хас булган сүзләрне дөрес куллану.

Башлангыч сыйныфларда ана телен өйрәнү –балаларга тел белеме буенча системалы мәгълүматләр бирү һәм сөйләм үсешен тәэмин итүдә беренчел этап.Бу чорда ана телен өйрәнү башка фәннәр белән тыгыз бәйләнештә алып барыла.Татар теле дәресләрендә телнең системасы тирәнтен өйрәнелә,сөйләм культурасы үзләштерелә. Кече яшьтәге балаларның аралашу гамәлендә актуаль булган ситуацияләрдә кирәкле осталык һәм күнекмәләр булдырыла, сөйләм җанрының төрләре (записка,хат,котлау, чакыру язу) үзләштерелә.Орфография һәм пунктуацион кагыйдәләре фонетика,морфология, морфемика һәм синтаксисны өйрәнү кысаларында үзләштерелә.Ана теленең орфография принциплары белән танышу да кертелә.

Дәреслекне төзүче авторлар (ИМияссарова, К.Фәйзрахманова) тәкъдим итә торган УМК (программа , ике кисәктән торган дәреслек, методик кулланма, мөстәкыйль эш дәфтәре), ана телен укытуның традицион формаларын читкә какмыйча, укучыларда тел берәмлекләренә, заман таләпләреннән чыгып, уңай мөнәсәбәт тәрбияләүгә юнәлтелә.Дәреслекне төзүче авторлар 2 сыйныф укучысының яшь үзенчәлегенә нигезләнеп эшләгәннәр.Дәреслекләрдә “яшәүче” геройлар Әминә белән Әмир укучыларга программа материалын үзләштерергә ярдәм итәләр. Татар теле дәресләрендә укучыларның сүз байлыгын арттыру, даими рәвештә орфоэпик һәм орфографик нормаларны төгәл үтәү максатыннан,”Дөрес әйт””Дөрес яз” сүзлекләре һәм “Аңлатмалы сүзлек” белән эшләүгә нык игътибар ителә.Дәреслекнең беренче кисәгендә укучылар яңа сүзләр белән танышалар,ә икенчесендә әлеге сүзләр белән сүзлекләр ярдәмендә эшләп, аларның дөрес әйтелеше һәм язылышы ныгытыла.”Аңлатмалы сүзлек”тән яңа өйрәнгән сүзнең мәгънәсен ачыклыйлар.Шул сүзләр белән сүзтезмә һәм җөмләләр төзетү, аларны диалог һәм монологлар төзүдә файдалану укучыларның сүз байлыгын арттырачак, бәйләнешле сөйләм оештырырга ярдәм итәчәк.Сөйләм телен үстерү, сүз байлыгын арттыру төрле язма эшләр үтәгән вакытта да алып барыла.Сүзлек, искәртмәле, сайланма,күрмә, хәтер, иҗади,ирекле,аңлатмалы диктантлар,зур булмаган текстны күчереп язу кебек эшләрдә дә андый күнекмәләр булдырырга ярдәм итә.(Диктант өчен үрнәк текстлар дәрес планында бирелә.Текстлар (язма эшләр) укучыларның яшь үзенчәлекләренә туры китереп, телне белү дәрәҗәсен истә тотып сайлана)

<u>Авазлар һәм хәрефләр. Алфавит- 41 сәг</u>

-сузык һәм тартык авазларны аеру;
- нечкә һәм калын тартык авазларны аеру
-парлы һәм парсыз тартык авазларны билгеләү
-сүзләрне иҗекләргә бүлү
-сүзгә фонетик анализ элементлары
-аваз һәм хәрефне аеру.
-язуда ь һәм ъ хәрефләрен куллану
-е-ё. ю, я хәрефләре булган сүзләрдә аваз һәм хәреф бәйләнешен билгеләү
-алфавиттагы хәрефләрнең исемен дөрес әйтү, аларның урнашу тәртибен белү, алфавиттан файдалана белү.
-сүзлекләр яки белешмәлекләр белән эшләгәндә, алфавиттан файдалана белү.

<u>Сүз , сүзнең атау функциясе – 39 сәг</u>

-сүзнең яңгыраш һәм мәгънә берәмлеге булуыгн аңлау
-бер һәм күп мәгънәле сүзләрне табу
-синоним
-сүзләрдә тамыр һәм кушымчаны аерып күрсәтү
-сүз төзелешен тикшерү
- тамырдаш сүзләр турында төшенчә булдыру
-сүз ясагыч кушымчалар турында төшенчә бирү

<u>Җөмлә - 7 сәг</u>
-исем (предметны белдергән сүзләр), аның мәгънәсе һәм сөйләмдә кулланышы
-ялгызлык исемнәрне таба белү
-исемнәрнең сан формалары
-сыйфат(предметның билгесен белдергән сүзләр), аның мәгънәсе һәм сөйләмдә кулланылышы
-сыйфатның (предметның билгесен белдергән сүзләр) сораулары
-сыйфатның (предметның билгесен белдергән сүзләр) исемгә бәйләнеп килүе
-фигыльнең (предметның эшен-хәрәкәтен белдергән сүзләр) мәгънәсе һәм сөйләммдә кулланылышы
-кисәкчәләр, аларның дөрес язылышы
<u>Бәйләнешле сөйләм- 15 дәрес</u>
-әңгәмә үткәрүнең төп күнекмәләрен үзләштерү
-уку, көндәлек аралашу шартларында тел әдәбе нормаларын үзләштерү
-текст, текстның билгеләре
-тексттагы җөмләләрнең эзлеклелеге
-текст кисәкләренең эзлеклелеге
-кызыл юл турында төшенчә
-текстның планын төзү
-бирелгән план буенча үз текстыңны төзү
-изложение һәм сочинениенең төп төрләре белән танышу.

УКЫТУНЫҢ ӨЧЕНЧЕ ЕЛЫ

Программа **атнага 4 сәгать исәбеннән 136 сәгатькә төзелде.**

Тематик планлаштыру

№	Бүлек һәм темаларның исеме	Сәг саны
1	**Орфограмма. 1-2нче классларда үткәнне кабатлау.**	**22 сәг**
2	**Сүз төзелеше. Сүз ясалышы.**	**12 сәг**
3	**Сүз төркемнәре**	
3.1	Исем	20 сәг
3.2	Фигыль	29 сәг
3.3	Сыйфат	9 сәг.
3.4	Алмашлык	6 сәг
3.5	Кисәкчәләр	5 сәг
3.6	Бәйлекләр	
4	**Җөмлә**	**18 сәг**
5	**Сүзтезмә**	
6	**Текст. Бәйләнешле сөйләм**	**11 сәг**
7	**Уку елында өйрәнгәннәрне ныгыту**	**4 сәг**
	Барысы	**136 сәг.**

Предметның укыту планындагы урыны

1.Орфограмма. 1-2нче сыйныфларда үткәннәрне кабатлау (22 сәгать)

Беренче һәм икенче сыйныфларда алган белемнәрне, эш осталыгын һәм күнекмәләрне ныгыту, тирәнәйтү. Калын һәм нечкә сузыклар. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар. Тавышсыз хәрефләр. Парлы , парсыз һәм яңгырау ,саңгырау тартыклар. Калын һәм нечкә сузык авазлар. Е,я,ю хәрефләренең сүз башында ,сузык авазлардан соң ике аваз белдергән очракларын танып белү,шул хәрефләр кергән сүзләрне дөрес уку, күчереп язу.ъ,ь хәрефләренең аваз белдермәгәнлеген истә тоту, шул хәрефләр кергән сүзләрне дөрес уку. Сүзгә фонетик анализ ясау

Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:

Укучылар э-е, ө-е, о-ы, я, ю, е хәрефләренең сүзнең төрле урыннарында дөрес язылышын, күчереп һәм ишетеп яза; парлы һәм парсыз яңгырау һәм саңгырау тартыклар, калын һәм нечкә сузык авазларларны аера белергә, в хәрефе кергән сүзләрне дөрес укырга, калын һәм нечкә әйтелешле сүзләрдә к, г хәрефләрен дөрес әйтә,***ъ*** һәм ***ь*** хәрефләренең аваз белдермәгәнен истә тотып, шул хәрефләр кергән сүзләрне дөрес яза;сүзләрне иҗекләргә һәм юлдан-юлга күчерү өчен бүлә; сүзгә фонетик анализ ясый белергә тиешләр.

2.Сүз төзелеше. Сүз ясалышы (12 сәг)

Морфология һәм аның состав өлешләре. Бер тамырдан берничә сүз ясалу, кушымчалар, аларның яңа сүз ясаудагы роле.
Тамырдаш сүзләр. Сүзләрнең ясалыш буенча төрләре (ясалма, кушма, парлы сүзләр).
Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:
Укучылар морфология һәм аның состав өлешләрен бер тамырдан берничә сүз ясалу, кушымчалар: сүз ясагыч һәм төрләндергеч, аларның яңа сүз ясаудагы ролен, тамырдаш сүзләрне, сүзләрнең ясалыш буенча төрләрен: ясалма, кушма, парлы сүзләрне белергә тиешләр.
3. Сүз төркемнәре (69 сәг.)
Сүз төркемнәре төшенчәсе. Исем. Исемнең предметлык төшенчәсен белдерүе, аның җөмләдә ия булып килүе. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнәрне тематик төркемләү. Исемнең берлек һәм күплек санда килүе. Күплек кушымчалары, аларның дөрес әйтелеше һәм ясалышы. Исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Татар телендә килешләр һәм аларның сораулары. Сузык авазларга һәм яңгырау тартыкларга беткән исемнәрнең килешләр белән төрләнүе.
Фигыль сүз төркеменең мәгънәсе һәм сораулары. Фигыльнең барлык һәм юклык төрләре. Фигыльнең зат-сан белән төрләнеше. Хикәя фигыль өч заманы: үткән заман, киләчәк заман, хәзерге заман. Фигыльнең заман формаларын дөрес ясау. Фигыльнең күп мәгънәлелеге.
Сыйфатларның семантик төркемнәре. Сыйфат дәрәҗәләре (гади, чагыштыру, артыклык, кимлек дәрәҗәләре).
Алмашлыкның мәгънә үзенчәлегенә –зат һәм предметны атамыйча, исемен генә алыштырып килүенә күзәтүләр. Зат алмашлыклары, килеш белән төрләнүе. Аларның җөмләләрне бер-берсенә бәйләүдәге роле.
Да-дә, та-тә кисәкчәләрен *-да/-дә, -та/-тә* кушымчаларыннан аеру. Кисәкчәләрне дөрес язу.
Төрле килешләрдә исемнәрне һәм зат алмашлыкларын *белән, саен, шикелле, өчен, аркылы, таба, хәтле, каршы, кадәр, чаклы, бирле, соң, башка* бәйлекләре белән куллану.
Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:
Укучылар сүз төркемнәрен һәм аларның билгеләрен : исем, фигыль, сыйфат, зат алмашлыклары, алмашлык, кисәкчә, бәйлекне; исемнең җөмләдә ия булып килүен; ялгызлык һәм уртаклык исемнәрне; исемнәрне тематик төркемләүне; исемнең берлек һәм күплек санда килүен; исемнәрнең килеш белән төрләнешен; килешләр һәм аларның сорауларын; сүзләрне сүз төркеме ягыннан тикшерү : исемнең сан, килеш кушымчасын билгеләүне; фигыльнең барлык-юклык төрләрен, зат – сан белән төрләнешен, заманын күрсәтә; сыйфатның дәрәҗәләрен аера; зат алмашлыкларын һәм аларның килеш белән төрләнүен; кисәкчәләрне дөрес яза һәм кушымчалардан аера; бәйлекләрне таба белергә тиешләр.
4. Җөмлә (18 сәг)
Хикәя, сорау, өндәү (боеру), тойгылы җөмләләр. Аларны текстта аера белү.
Җөмләнең әйтелү максаты буенча төрләренә карап, җөмлә ахырына тыныш билгесе кую. Җөмләнең баш кисәкләре . Язма сөйләмдә ия һәм хәбәрнең урыннары.Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Җыйнак җөмләне, тиешле сүзләр өстәп, җәенкеләндерә белү, җәенке җөмлә эченнән баш кисәкләрне генә аерып чыгару.
Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:
Укучылар хикәя, сорау, өндәү (боеру), тойгылы җөмләләрне һәм аларны текстта аера белергә; җөмлә ахырына тиешле тыныш билгесе куя; җөмләнең баш кисәкләрен таба; җыйнак һәм җәенке җөмләләр: җыйнак җөмләне, тиешле сүзләр өстәп, җәенкеләндерә белә, җәенке җөмлә эченнән баш кисәкләрне генә аерып чыгара белергә тиешләр.
5. Сүзтезмә (2 сәг)
Сүз, сүзтезмә һәм җөмләләрне аера белү, мәгънәләре, сораулар ярдәмендә җөмләдә сүзләр бәйләнешен ачыклау, сүзтезмәдәге ияртүче һәм иярүче сүзләрне билгеләү.
Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:
Укучылар сүз, сүзтезмә һәм җөмләләрне аера белергә; мәгънәләре, сораулар ярдәмендә җөмләдә сүзләр бәйләнешен ачыклый, сүзтезмәдәге ияртүче һәм иярүче сүзләрне билгели белергә тиешләр.
6. Бәйләнешле сөйләм (9 сәг)
Текстның темасын һәм төп фикере. Исемсез текстларның темасын билгеләү һәм исем кую. Төп фикерне темадан аера белү һәм аларны төгәл билгеләү. Текстның типлары: хикәяләү, тасвирлау, фикер йөртү. Аларның төп үзенчәлекләре. Әзер яки күмәк төзелгән план буенча хикәяләү тибындагы текстны изложение итеп язу. Сюжетлы рәсемнәр һәм картиналар буенча укучыларның тормыш тәҗрибәсенә, күзәтүләренә, укыганнарына бәйле темаларга сочинениеләр язу. Телдән эш характерындагы текстлар төзү.Сөйләм этикасы. Телдән һәм язмача чакыру, тәбрикләү.

Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:

Укучылар текстның темасын һәм төп фикерен, төп фикерне темадан аера һәм аларны төгәл билгели; текстның типлары: хикәяләү, тасвирлау, фикер йөртү, аларның төп үзенчәлекләрен; әзер яки күмәк төзелгән план буенча хикәяләү тибындагы текстны изложение итеп яза; кыскача автобиография, сюжетлы рәсемнәр һәм картиналар буенча сочинениеләр яза; телдән һәм язмача чакыру, тәбрикләүләр белергә тиешләр.

7. Ел буена үткәннәрне кабатлау (4 сәг)

Сүзнең төп(лексик) мәгънәсе. Синонимнар һәм антонимнар. Исем. Исемнәрнең килеш белән төрләнүе. Фигыль. Фигыльнең заман белән төрләнеше. Сыйфат. Сыйфат дәрәҗәләре. Алмашлык. Җөмләнең баш кисәкләре. Бәйләнешле сөйләм. Текст. Текстның планы.

Укучыларның белемнәренә һәм күнекмәләренә таләпләр:

Укучылар сүзнең төп(лексик) мәгънәсен; синонимнар һәм антонимнарны; исемнәрнең килеш белән төрләнүен; фигыльнең заман белән төрләнешен; сыйфат дәрәҗәләрен; алмашлык, кисәкчә, бәйлекләрне; җөмләнең баш кисәкләрен таба; текстның планын төзи белергә һәм план буенча эчтәлек сөйли белергә тиешләр.

УКЫТУНЫҢ ДҮРТЕНЧЕ ЕЛЫ

Программа атнага 3 сәгатьтән исәпләнгән. Уку елына барысы 102 сәгать.

Тематик планлаштыру

1	1-3 сыйныфларда үткәннәрне кабатлау.	8 сәг
2	Сүз. Телнең сүзлек байлыгы.Сүзнең лексик мәгънәсе	8 сәг.
3	Сүз төзелеше.	11 сәг.
4	Сүз төркемнәре . Исем	8 сәг
5	Фигыль	12 сәг.
6	Сыйфат	7сәг.
7	Алмашлык	6 сәг.
8	Сан	6 сәг
9	Рәвеш	5 сәг
10	Кисәкчәләр.	3 сәг
11	Бәйлекләр	4 сәг.
12	Җөмлә. Сүзтезмә	12 сәг
13	Текст	12 сәг
	Барлыгы	**102 сәг**

Укыту курсының эчтәлеге

1.1-3 сыйныфларда үткәннәрне кабатлау. 8 сәг. Аваз һәм хәреф. Сузык һәм тартык авазлар.Иҗек.Сүзләрне юлдан юлга күчерү. ь,ъ хәрефләре кергән сүзләрне дөрес уку һәм язуЯнәшә килгән бертөрле аваз хәрефләре булган сүзләр.Алфавит. Алфавитның әһәмияте.Сүзлекләр белән эш.Сингармонизм законы турында беренче күзаллау.

2. Сүз. Телнең сүзлек байлыгы.Сүзнең лексик мәгънәсе . 8 сәг. Сүз. Телнең сүзлек байлыгы.

Тотрыклы сүзтезмәләр, омоним, синоним антоним,фрозеологик әйтелмәләр сүзлеге белән эш. Күп мәгнәле сүзләр. Искергән һәм яңа сүзләр

3. Сүз төзелеше. 11 сәг. Кушымча.Кушымчаларның төрләре.Кушымчаларның ясагыч һәм төрләндергеч буенча ясалышы(кушма, парлы сүзләр)

4. Сүз төркемнәре . Исем–8 сәг. Исем. Мәгънәсе, сораулары. Җөмләдәге роле Ялгызлык һәм

уртаклык исемнәр Ялгызлык исемнәрдә баш хәреф. Берлек һәм күплек сан формалары. Исемнәрнең килеш һәм тартым белән төрләнеше.

5. Фигыль –12 сәг. Мәгънәсе. Сораулары. Барлык, юклык формалары Зат-сан белән төрләнүе. Хәзерге, үткән, киләчәк заманнар. Фигыльләрнең күп мәгънәлеге. Боерык фигыль. Фигыльнең нигезе дифтонгка тәмамлануы. (сау-савыйм, савыйк, савыгыз)

6. Сыйфат - 7сәг. Мәгънәсе,сораулары. Җөмләдә роле. Сөйләмдә әһәмияте. Сыйфат дәрәҗәләре, сыйфатның җөмләдәге роле. (аергыч, хәбәр)

7. **Алмашлык -6 сәг.** Зат алмашлыклары. Җөмләдәге һәм текстагы роле. Сорау алмашлыклары. Килеш белән төрләнеше, дөрес язылышы.

8. **Сан -6 сәг.** Санның билгеләмәсе, сорауларымикдар саны, тәртип саны.

9. **Рәвеш -5 сәг** Лексик-грамматик яктан эш-хәлнең билгесен белдерүе. Аның төрләнмәве.Төп синтаксик функциясе – хәл.
10. **Кисәкчәләр. 3 сәг.** Да. дә. гына , генә. Та, тә, ук, үк, кына ,кенә кисәкчәләре. Сөйләмдәге роле. Аларның җөмләгә төрле төсмер өстәве.
11. **Бәйлекләр 4 сәг.** Төрле килешләрдә исемнәрнең һәм зат алмашлыкларының бәйлекләр белән килүенә йомгак ясау, системалаштыру.
12. **Җөмлә. Сүзтезмә -12 сәг.** Сүзтезмә һәм тезмә сүзләр арасындагы аерманы аңлату, сүзтезмәдәге ияртүче һәм ияртүче сүз турында белемнәрне тирәнәйтү

Җөмләнең баш кисәкләре. Ия һәм хәбәр. Җөмләнең баш кисәкләре.
Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Җыйнак һәм җәенке җөмләләрне аеру.
Җөмләнең иярчен кисәкләре. Аергыч. Аергычка билгеләмәне һәм аның белдерүен аңлату.
Җөмләнең тиңдәш кисәкләре. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Җөмләнең тиңдәш кисәкләрен һәм тиңдәш кисәкләрнең узара санау интонациясен, теркәгечләр ярдәмендә бәйләнеше.Тиңдәш кисәкләр янында тыныш билгеләре

Эндәш сүзләр. Эндәш сүзләр һәм алар янында тыныш билгеләре.

Гади һәм кушма җөмлә. Тезмә кушма җөмләләрдә һәм, ә, ләкин, әмма теркәгечләре, алар янында тыныш билгеләре.

Сүз . Телнең сүзлек байлыгы. Сүзнең лексик мәгънәсе.

Сүз һәм аның мәгънәсе, бер генә мәгънәле һәм күп мәгънәле сүзләр, тотрыклы сүзтезмәләр, алынма сүзләр, синоним,антоним, омонимнар.Сүзне туры һәм күчерелмә мәгънәдә куллану. Искергән һәм яңа сүзләр. Бу белемнәрне гамәли сынап карау.

Татарча-русча, русча- татарча сүзлекләр, орфографик сүзлек, аңлатмалы сүзлек, фразеологик әйтелмәләр сүзлеге .

Сүз төзелеше

4 нче сыйныфта “Сүз төзелеше” темасы тагын да тирәнәйтелә: ясалма, кушма,парлы, тезмә сүзләрнең, ясалышы һәм дөрес язылышы, рус теленнән татар теленә кергән алынма кушма сүзләрнең үзенчәлекләре; сүз төзелешенә анализ ясау ,кушма сүзләрдә ь һәм ъ хәрефләренең язылыш кагыйдәләре, сингармонизм законына буйсынмаган сүзләргә сүз ясагыч кушымчаларның ялгану тәртибе. Сүз төзелешенә анализ.

Сүз төркемнәре.

Исем. Мәгънәсе, сораулары, формалары, ясалышы, җөмләдәге урыны турында кабатлау. Исемнәрнең хәбәр булып килүләренә күзәтүләр. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Берлек һәм күплек сандагы исемнәр. Исемнәрнең килеш һәм тартым белән төрләнеше. Калын һәм нечкә төрләнеш. Сингармонизм законына буйсынмаган сүзләргә кушымча ялгау. Килеш кушымчаларының дөрес язылышы.

Баш килеш. Бу формада исемнәрнең җөмләдә ия, хәбәр, иярчен кисәк була алулары. Төшем килешенең мәгънәсе, җөмләдәге функциясе. Күплек сандагы исемнәрнең килешләр белән төрләнеше. Төрле килешләрдә исемнәрнең бәйлекләр белән кулланылуы.

Фигыль - катлаулы сүз төркеме. 4 нче сыйныфта 1-3 нче сыйныфта үткән материал искә төшерелә һәм хикәя фигыльнең билгеле үткән заман, нәтиҗәле үткән заман формалары; киләчәк заман формалары: билгесез киләчәк заман, билгеле киләчәк заман турында яңа мәгълүмат өстәлә. Фигыльнең барлык һәм юклык формалары.

Боерык фигыль. Боерык фигыльнең мәгнәсе , зат-сан белән төрләнеше. Боерык фигыльне куллану, дөрес язу.

Фигыльнең җөмләдә хәбәр булып килүе, антоним Һәм синоним фигыльләр турында мәгълүмат бирү.

Сыйфат. Сыйфат дәрәҗәләре. Дәрәҗә формаларының ясалышы, дөрес язылышы һәм кулланылышы. Сыйфатның җөмләдәге роле (иярчен кисәкләр һәм хәбәр булып килүе). Сыйфатларның туры һәм күчерелмә мәгнәдә кулланылуы.Антоним сыйфатлар, синоним сыйфатлар.

Алмашлык – мөстәкыйль сүз төркеме. Ул сөйләмдә башка сүз төркемнәрен (исем, сыйфат, сан һәм рәвешне) алыштырып килә. Алмашлык предметны яки билгене генә белдерми , ул бары тик үзе алыштырып килә торган сүз төркеменең грамматик билгеләренә ия була. Алмашлыкларның җөмләдәге роле. Зат алмашлыкларының килеш белән төрләнеше, дөрес язылышы кабатлана һәм сорау алмашлыклары турында яңа мәгълүмат бирелә. Килеш сораулары сорау алмашлыкларына керәләр. . Алмашлыкларның сөйләмдә кулланылышы.

Сан предметның исәбен, микъдарын белдерә торган сүз төркеме. Сан исем белән кулланылганда төрләнми. Җөмләдәге роле. Кайбер сан төркемчәләре :микъдар саннары, тәртип саннары.

Рәвеш - мөстәкыйль сүз төркеме, лексик-грамматик яктан эш-хәлнең билгесен, ничек үтәлүен белдерә.Рәвешләрнең җөмләдәге роле.

Морфологик яктан - төрләнми. Ул ничек? кайчан? кая? кайда? никадәр? күпме ? кебек сорауларга җавап бирәләр. Эш яки хәлнең билгесен, ничек үтәлүен белдерә торган сүз төркеме. Сөйләмдә актив кулланыла торган рәвешләр, аларның дөрес язылышы.

Кисәкчәләр турында беренче мәгълүмат 3 нче сыйныфта бирелә. Кисәкчәләр (*да, дә, та, тә, гына, генә, кына, кенә, ук, үк, ич, бит*). Аларның дөрес язылышы.

Кисәкчәләр сүз яки җөмләгә төрле төсмер өстәү өчен кулланылуы ачыклана.Кисәкчәләр аерым торганда мәгънә белдерми. Бик күп кисәкчә күп мәгънәле була,һәм аларның мәгънә төсмерләре нинди сүзгә иярүләренә, кайсы урында килүләренә, җөмлә төзелешенә, аның интонациясенә карап үзгәрә.

Бәйлекләр. 1-3 нче сыйныфларда өйрәнгәннәрне кабатлау. Бәйлек- ярдәмче сүз, шуңа күрә, төшенчәдә төп урынны бәйлекнең функциясе, үтәгән хезмәте алып тора: бәйлекләр сүзләрне бәйлиләр.Төрле килешләрдә исемнәрнең һәм зат алмашлыкларының бәйлекләр белән килүенә күзәтүләр. Бәйлек төшенчәсе грамматик категория итеп аңлатыла.

Сүзтезмә. 4 нче сыйныфта сүзтезмәләргә шактый эзлекле мәгълүмат бирү күздә тотыла : сүзтезмә һәм тезмә сүзләр арасындагы аерманы аңлату, сүзтезмәләрнең барлыкка килү юлларын ныгыту, сүзтезмәдәге иярүче һәм ияртүче сүз турында белемнәрне тирәнәйтү.

Җөмлә. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш һәм иярчен кисәкләрнең аермасы. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Ия белән хәбәр билгеләмәсе. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Җөмләнең иярчен кисәкләре. Аергыч. Аергычка билгеләмә бирү Һәм аның сыйфат белән белдерелүе .

Җөмләнең тиңдәш кисәкләре. Җөмләнең тиңдәш кисәкләрен һәм тиңдәш кисәкләрнең үзара санау интонациясен, теркәгечләр ярдәмендә бәйләнешен төшендерү, тиңдәш кисәкләр янында тыныш билгеләренең куелышын аңлату. Тиңдәш ияле һәм тиңдәш хәбәрле җөмләләр.Тиңдәш кисәкләр арасында ***һәм, я, да-дә, та-тә, ә, ләкин*** теркәгечләре, тиңдәш кисәкләр янында тыныш билгеләре.

Эндәш сүзләр турында төшенчә бирү. Эндәш сүзләр һәм алар янында тыныш билгеләрен куярга өйрәтү.

Гади һәм кушма җөмләләр турында төшенчә бирү. Составында 2-3 гади җөмлә булган кушма җөмләләр**.** Тезмә кушма җөмләләрдә ***һәм, ә, ләкин, әмма*** теркәгечләре, алар янында тыныш билгеләре.

Бәйләнешле сөйләм. Сөйләм, аның тормыштагы роле. Билгеле бер темага караган төрле (сурәтләү, хикәяләү характерындагы) сөйләм текстлары кулланып, телдән монологик сөйләмне гамәли яктан үзләштерү.

Текст. Текст билгеләре. Тексттагы җөмләләрнең мәгънәви бердәмлеге. Текстка исем бирү.Тексттагы җөмләләрнең эзлеклелеге. Текст кисәкләренең (өлешләренең) эзлеклелеге, кызыл юл турында төшенчә.Текстка исем бирү, җөмлә һәм текст кисәкләрен билгеләү, җөмлә һәм текст кисәкләре эзлеклелеген төзәтү.Текстның планын төзү. Бирелгән план буенча үз текстыңны төзү. Сурәтләү һәм хикәяләү характерындагы текстлар, аларның үзенчәлекләре.

Котлау тексты һәм хат язу. Язма сөйләмнең төгәллеген, дөреслеген һәм сәнгатьлелеген саклап, үз текстыңны төзү һәм бирелгән текстларны тикшереп төзәтү, текстта синонимнар, антонимнар куллану.

Изложение һәм сочинениенең төп төрләре белән танышу (билгеләмәләрен ятламыйча): бирелгән текстны тулысынча файдаланып яки аерым урыннарын (сүзләрен) сайлап алып языла торган изложение, сочинение элементлары булган изложение, хикәяләү-сурәтләү рәвешендәге сочинение һ.б.

Белем бирү эчтәлегенең мәҗбүри минимумы.

Тыңлап аңлау. Сөйләмдәге сүз, сүзтезмә һәм җөмләләрне аңлау, аларны бер-берсеннән аеру. әйтелгән фикердәге мөһимрәк булган вакыйгаларың эзлеклелегенә төшенү.Тыңлый белүне уңышлы аралашуның шарты, кара-каршы сөйләшүнең нигезе икәнен үзләштерү.

Сөйләү. Сөйләм культурасын үстерү. Диалогик һәм монологик сөйләм күнекмәләрен гамәли үзләштерү. Укуга һәм көндәлек тормышка кагылышлы темалар буенча әңгәмә кору.Укылган текстка сорау кую, аның эчтәлеге буенча бирелгән сорауларга җавап бирү, планын төзү. Укучыларга якынрак булган темалар буенча сөйләшү. Гадирәк җөмләләрдән төзелгән төрле

темаларга кагылышлы монологик сөйләм оештыра белү, интонация үзенчәлекләрен үзләштерү. Сөйләм этикеты үрнәкләреннән дөрес файдалану.

Уку. Әкиятләрне, кечкенә хикәяләрне, дәреслектәге текстларны аңлап, дөрес, йөгерек итеп укый белү. Текстның төп фикерен аңлап, темасын билгели алу, кирәкле урыннарын сайлап уку. Гади план төзеп, текстның эчтәлеген сөйләү һәм укучының текстка мөнәсәбәтен белдерү.Укыганның эчтәлегенә, тел үзенчәлекләренә, төзелешенә бәя бирү. Информацияне аңлата һәм гомумиләштерә алу.

Язу. Язма сөйләм белән телдән сөйләмнең аермасы. Җөмләне тексттан аера белү. Хат һәм төрле котлау текстлары язу. Өйрәнелгән кагыйдәләргә нигезләнеп текстларны күчереп, ишетеп язу.Үзлегеннән зур булмаган текстлар иҗат итү.